

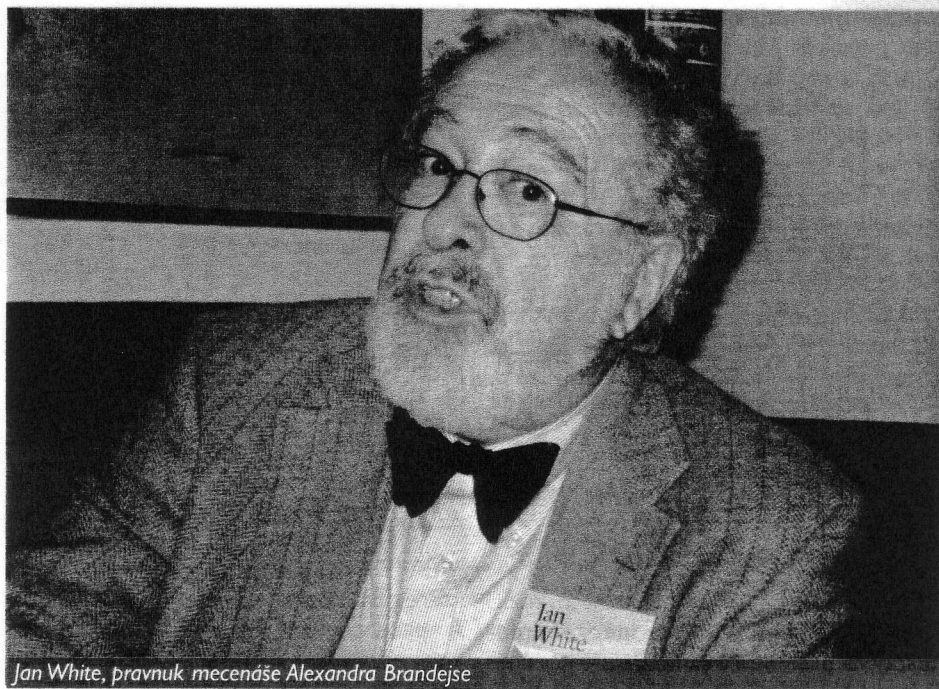
KDEŽE JSOU ČASY, KDY ŠTĚDRÍ MECENÁŠI PODPORovali UMĚLCE, ABY NESTRÁDALI HLADY. ČASY, KDY SE DOMOVY MECENÁŠŮ STÁVALY ÚTOČIŠTĚM UMĚLCŮ, MÍSTEM, V NĚMŽ NALÉZALI KLID A INSPIRACI K TVORBĚ. TAKOVOU VELKORYSOU OSOBNOSTÍ BYL I SUCHDOLSKÝ STATKÁŘ ALEXANDR BRANDEJS.

Na suchdolském zámku vytvořil v polovině 19. století prostředí, kam se sjížděli umělci, s nimiž ho seznámil František Ženíšek, který s Brandejsem studoval na reálce. Mladí umělci nebyli žádní boháči, vítali Brandejsovo pohostinství a opláceli je svými díly. Vedle Ženíška na Suchdol rádi přijížděli malíři Václav Brožík, Mikoláš Aleš, Emanuel K. Liška, Josef Tůlka, Antonín Chittussi, Jakub Schikaneder, sochaři J. V. Myslbek a Josef Mauder a také spisovatelé Julius Zeyer, Jaroslav Vrchlický či lékař Josef Thomayer.

KONĚ, OBRAZY A BRAMBORY

Zde probíhaly vášnivé diskuse o umění, vznikly tu například i první Alšovy návrhy pro foyer Národního divadla či předběžné skici J. V. Myslbeka k pomníku sv. Václava. Sochař měl na Brandejsově statku možnost studovat anatomii zvířat, zejména koní. A Brandejš mu nejenže do Prahy na Akademii poslal koně Tygra, aby stál Mistrovovi modelem, ale pomohl Myslbekovi vybrat i konečný model pro pomník sv. Václava – koně Arda. Kdo jiný by měl koním rozumět než statkář? Majestátní Brandejsova postava s plnovousem sloužila Václavu Brožíkovi jako model pro postavy z jeho historických pláten. Dodnes je Brandejš známý jako „bramborový mecenáš“. Tento přídomek obdržel v době, kdy rodinám svých chráněnců posílal do Prahy ze Suchdola pytle s brambory, aby přes zimu umělci nestrádali.

Rodiče Alexandra Brandejse (1848–1901) Vilém a Marie spravovali statek v Suchdole u Roztok, který byl majetkem Emauzského kláštera v Praze. V roce 1873 se ve Španělské synagoze Alexandr oženil s Johannou Witzovou, která rovněž pocházela ze zámožné židovské statkářské rodiny. Alexandr a Jenny, jak všichni Johanně říkali, dospívali v době, kdy padala stará omezení židovského života. Vedle hospodářského a právního uvolnění přinesly Židům politické změny druhé poloviny 19. století i možnost podílet se na českém kulturním a společenském životě. Později však i jeho rodina doplatila na přístřeší v česko-židovských vztazích: v roce 1897 mu byl zrušen pronájem suchdolského statku. Když v roce 1901 zemřel, podstatnou část

Jan White, právník mecenáše Alexandra Brandejse

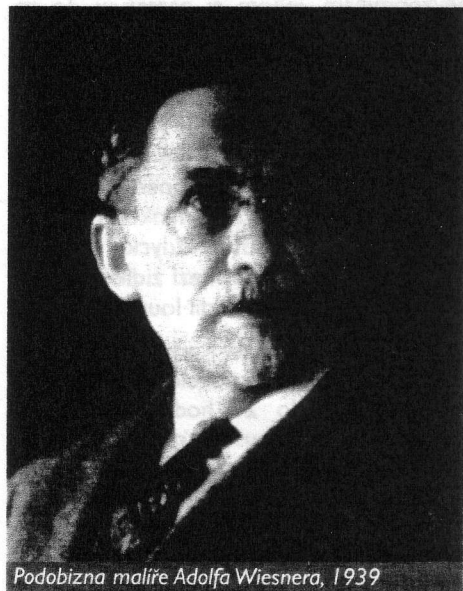
MŮJ PRADĚDEČEK MECENÁŠ

jeho jmění tvořila umělecká díla – dary vděčných návštěvníků suchdolského statku. A sbírka knih, starých tisků a zbraní, nábytku a textilií.

OD MECENÁŠTVÍ K UMĚNÍ

Brandejsovův vztah k umění poznamenal i životy některých z jeho šesti dětí. Nejstarší dcera Helena (1877–1975) se provdala za malíře Adolfa Wiesnera (1871–1942), vyhledávaného portrétistu pražské společnosti. Patřil ke generaci mladých umělců, kteří v polovině devadesátých let založili Spolek výtvarných umělců Mánes a začali vydávat nezávislý časopis *Volné směry*. Do současnosti se bohužel dochovalo jen málo jeho obrazů, během války byly většinou zničeny. Přestože před vypuknutím války většina rodiny stačila odjet za hranice, Helena a Adolf zůstali v Československu. V roce 1942 byli deportováni do Terezína, kde Adolf za tři měsíce nato zemřel. Helena pobyt v ghettu přežila a po válce odjela za svým synem do Anglie.

Syn Heleny a Adolfa René Wiesner (1904–1974) se stal architektem, uznávaným odborníkem na projektování sklobetonových konstrukcí. K dokladům jeho tvorby patří klenby pražských pasáží, dům v Palackého ulici či Masarykovo sanatorium ve Vyšných Hágách. Podle jeho návrhu bylo postaveno i nové varšavské nádraží, jehož budova však byla během bombardování v roce 1939 zničena. I v následující generaci Brandejsova rodu byli umělci za-

Podobizna malíře Adolfa Wiesnera, 1939

Adolf Wiesner: Portrét Heleny Wiesnerové, 1909

stoupeni: Brandejsova vnučka Karla (dcera jeho nejmladší dcery Irmy) si vzala Emila Weisse, rovněž architektka, který se za války uplatnil zejména jako karikaturista, grafik a typograf. Byl autorem karikatur v exilovém listu Čechoslovák a graficky upravoval knihy Edvarda Beneše. Po válce se živil jako karikaturista v anglických a amerických listech. V jeho stopách se vydal i jeho syn Jan White (Weiss), který se zúčastnil otevření výstavy Alexandr Brandejš – Adolf Wiesner: mecenáš a jeho zeť. Pořádá ji pražské Židovské muzeum, které v Galerii Roberta Guttmanna do 9. ledna 2005 soustřeďuje korespondenci a portréty mecenáše Brandejse, obrazy Adolfa Wiesnera i tvorbu jeho vnuků René Wiesnera a Emila Weisse.

NATIONAL GEOGRAPHIC MÁ ČESKÝ KABÁT

Jan White svého praděda, který zemřel v roce 1901, nikdy nepoznal – narodil se v roce 1928. Zato si pamatuje babičku Jenny i strýčka Adolfa Wiesnera: „Na výstavě je fotografie, jak babička Jenny drží na klíne malého klučíka. To jsem já. Moc si na ni nevzpomínám, jenom si pamatuju, že to byla stará paní, která vyžadovala akurátnost. Na strejčka Wiesnera se taky pamatuju. Tenkrát jsem ještě neuměl vyslovit Adolf a oslovoval jsem ho Aloufe. Od té doby se mu tak říkalo v celé rodině – náš strýček Alouf. Měl ateliér hned vedle Mánesa. Když jsme byli s maminkou na Žofině, šli jsme ho navštívit. Vždycky to u něj vonělo olejem. Dal mi mezi židle rýsovací pravitko a já po něm vodil loutky.“

V červnu 1939 dostala Karla Weissová od olomouckého gestapa povolení, aby se svým synem Janem do 24 hodin vycestovala z protektorátu a opustila území Německa. Před sebou měla vidinu shledání s manželem, který pracově pobýval v Londýně. „V Anglii jsme měli statut uprchlíků a nežilo se nám snadno. Živily nás tátovy ilustrace a karikatury pro noviny, máma pracovala na londýnském ministerstvu zahraničí Jana Masaryka. Dostala tuberkulózu a musela podstoupit velmi těžkou operaci. Naštěstí ji zaplatil Československý červený kříž. Uzdravila se a v roce 1947 jsme dostali britské občanství. Táta pořád pokukoval po Americe. Tam jsme ovšem nemohli, protože platil zákon, který zakazoval nemocným tuberkulózou vstup do Ameriky. V roce 1948 se však zákon změnil, táta v Anglii se všim praštil a řekl: Jedeme do Ameriky! Celý život po ní toužil a v šestapadesáti tam začínal úplně znovu. Když jsme přijeli do Ameriky, změnil jsem si příjmení na White, protože jsem chtěl být Američanem. V Anglii mý jméno Weiss všelijak komolili, a tak jsem si říkal: Američanům to ulehčíš a přeložíš si jméno do angličtiny. Přijeli jsme do New Yorku, já se podívám do telefonního seznamu – a tam bylo víc Weissů než Whiteů...“

Václav Brožík: Portrét Alexandra Brandejse, 1876

Adolf Wiesner: Obálka na 1. čtvrtletí Volných směrů, 1896, ročník I, číslo I

V Americe vystudoval Jan White architekturu a specializoval se na design. Nastoupil do novin a celý život se věnoval grafické podobě časopisů. National Geographic, Golf Digest a další prestižní tituly patří k těm, jejichž grafickou podobu určil. Přednáší po celém světě. Proč? Jako jeden z mála odborníků umí logicky vysvětlit, jak má určitý časopis vypadat. Ne sdělit pocity typu líbí-nelíbí, ale přesně popsat řešení problému.

ZTRACENÁ PAMĚŤ RODU

„V době, kdy žil Brandejš, byly velké rodiny. A ve velkých rodinách existuje rodinná paměť. Lidi vědí, co, kdy a kde se stalo. A pak se najednou všechny naše rodiny rozbily a zabily,“ konstatuje s jistou dávkou hořkosti Jan White. „V Čechách nežije žádný přímý Brandejšův potomek, všichni jsou v Americe, v Anglii nebo v Holandsku. Nejhorší na všem je, že jelikož nikdo nic nezapsal, nic nevíme. Ti, co něco věděli, jsou mrtví a my musíme informace složitě dohledávat v novinách, v knihách apod. Pamatuji si, že se máma vždycky hrozně zlobila, když si vzpomněla na větu, kterou končil nekrolog za Alexandra Brandejse: Byl to Žid, ale šlechtný muž. Mámu hrozně namíchlo to slovo „ale“. Víc toho o Brandejsovi nevíme. Vzpomínám si, že babička vždycky vyprávěla o Suchdole a já si udělal přesnou představu, v kterém okně měl Mikoláš Aleš svůj pokoj. Je to zajímavé? Možná. Ale nic mi to neříká o starém Brandejsovi. Spíš jsem ho poznal, když jsem dnes ráno četl na výstavě dopisy, které mu psali Brožík, Aleš a tihle chlapi. Pochopil jsem, že ten člověk měl velký smysl pro humor. Během čtení jsem si říkal, hernajs, to byl vlastně fajn chlap. A já to netušil. Dříve jsem věděl jen, že to byl Žid, ale šlechtnej muž. A to je málo.“

text: Alena Sojková / foto: Židovské muzeum v Praze a ČRo 7 – Radio Praha

Albín Lhota: Suchdolský zámek, kolem 1880